

הוועדים והוועדות

א. המינוח

הוועד

(א) הרכב הוועד:

חברי הוועד, שנתמנו בישיבת המליאה ביום ט"ז בסיוון תשי"ח, היו האדונים ייבין, כהן, פֵאֵיאַנס, קוטשר (י"ר), רבין. המזכיר הא' איתן.

(ב) ישיבות הוועד:

ישיבה ט"ו (י"ט במרחשוון): נדונו תכניתו ואופן חיבורו של המילון למונחי תרבות הגוף. שוועדה מיוחדת בתל-אביב עוסקת בו, ונבדקה רשימה של מונחי משחק הטניס לפני הגשתה לאישור המליאה.

ישיבה ט"ז (כ"ו בשבט): הוועד המשיך את הדיון בתכנית למילון למונחי תרבות הגוף ועיין בדיקוחשבון על עבודת המינוח בצבא ובהצעות לארגון העבודה הזאת.

ישיבה י"ז (ג' באב): נמסר דיקוחשבון על פעולת ועדות המינוח ואושרה תכנית הפעולה להבא. נדונו ונקבעו הצרכים הכספיים של ועד המינוח בתוך התקציב הכללי של האקדמיה.

הוועדות

(1) הוועדה למונחי הגיאוגרפיה (ירושלים)

החברים מטעם האקדמיה: האדונים ייבין, לייבל, ריבלין.

מומחים למקצוע: האדונים א"י ברוור, ד' עמירן, א' פרנס, י' קרמון, א' שחר, הגב' ח' מרגלית.

המזכיר: הא' א' דותן.

היו 16 ישיבות. באחדות מהן, בהשתתפות האדונים אירמאי, איתן ואסטרמן, נתבררו מספר מונחים ממונחי הגיאומורפולוגיה, הכלולים גם בדיוני הוועדות בחיפה. הוועדה עיינה בקריאה שנייה במונחי הקרטוגרפיה ושלחת רשימה זו בחזור לחברי האקדמיה ולבעלי המקצוע. כן דנה הוועדה בקריאה ראשונה במונחי תורת האקלים. רשימת מונחי הגיאומורפולוגיה של כוחות-פנים נשלחה בהודעת-סיכום לקראת אישורה במליאת האקדמיה.

(2) הוועדה למונחי המנהל הציבורי

החברים מטעם האקדמיה: האדונים ייבין, רבין, שלי.

מומחים למקצוע: האדונים ע' גוטמן, מ' גרינוולד, מ' הרטום (היה בחו"ל במשך שנה זו), מ' נוי.

המזכיר: הא' א' דותן.

היו 11 ישיבות. הוועדה גמרה את הקריאה הראשונה של רשימת מונחי ניהול משרד וניהול מנגנון והחלה בקריאה השנייה של רשימת מונחי המנהל הכללי.

3) הוועדה למונחי הפסיכולוגיה (ירושלים)
לא התכנסה לישיבה, מאחר שעדיין לא נגמרה הכנת החומר לחידוש הדיון במילון השלם של המקצוע. רשימת מונחי הפסיכולוגיה החברתית נשלחה לחברי האקדמיה בהודעת-סיכום לקראת הדיון במליאה.

4) הוועדה למונחי המטבח (ירושלים)
בגלל היעדרו של המומחה לא נערכו ישיבות, ובינתיים נמשכה הכנת החומר של רשימות המונחים, שכבר נדונו.

5) הוועדה למונחי האפיה (תל-אביב)
החברים מטעם האקדמיה: האדונים לייבל, איתן.
מומחים למקצוע: האדונים ל' אדלר, י' גולן, פ' כץ, א' סופר.
המזכירים (בזא"ז): האדונים ר' ספן וד' פלס.
היו 10 ישיבות. נגמר הדיון ברשימת מונחי הקונדיטאות (מונחי אפייה ב'), והוכנה הודעת-סיכום של מונחים אלו. רשימת מילואים (מונחי אפייה ג'), שהוכנה בידי הא' כץ, נדונה בקריאה הראשונה ונשלחה בחוזר לחברי האקדמיה ולבעלי-המקצוע.

6) הוועדה למונחי תרבות-הגוף (תל-אביב)
החברים מטעם האקדמיה: האדונים שבטיאל, איתן.
מומחים למקצוע: האדונים י' אלוף, מ' בניהו, צ' נשרי, ש' שיק והגב' ר' ברונשטיין (השתתפה בישיבות אחדות בעניין מונחי האתלטיקה הקלה).
המזכירים (בזא"ז): האדונים ר' ספן וד' פלס.
היו 10 ישיבות. נדונו בקריאה ראשונה מונחי גוף האדם ובקריאה שנייה מונחי האתלטיקה הקלה.

7) הוועדה למונחי תורת הקרקע (תל-אביב)
החברים מטעם האקדמיה: האדונים שפאן, איתן.
מומחים למקצוע: האדונים ל' כרמל, א' רוזנברג, מ' רים.
המזכירים (בזא"ז): האדונים ר' ספן וד' פלס.
היו 16 ישיבות. נסתיימה הקריאה הראשונה של רשימה ב' ממונחי המקצוע (עי' זיכרונות האקדמיה תשט"ז—תשי"ז, עמ' 60 ועמ' 112), והמזכירות החלה בעריכת שתי הרשימות למשלוחן בחוזר אחד.

8) הוועדה למונחי הביטוח (תל-אביב)
החברים מטעם האקדמיה: האדונים פריץ, איתן.
מומחים למקצוע: האדונים מ' אופיר, א' סואן, י' שלו.
המזכירים (בזא"ז): האדונים ר' ספן וד' פלס.
היו 14 ישיבות. נגמרה הקריאה האחרונה ברשימה הראשונה של מונחי המקצוע. הרשימה השנייה נדונה בקריאה ראשונה ועמדה להישלח בחוזר.

9) הוועדה למונחי המשפט (תל-אביב)
החברים מטעם האקדמיה: האדונים פאיאנס, שלי.
מומחים למקצוע: האדונים א' גולדברג, ד' זילביגר, א' ידן.
המזכיר: הא' איתן.
היו 4 ישיבות. נגמר הדיון במונחי חוק החברות, והרשימה הוגשה לחברי האקדמיה בהודעת-סיכום לקראת אישורה במליאה.

10) הוועדה למונחי המטאורולוגיה (תל-אביב)

החבר מטעם האקדמיה: הא' איתן.

המומחה למקצוע: הא' י"ל טוקטלי.

הוועדה המשיכה בעריכתו ובהשלמתו של המילון המקצועי, שעסקה בו ועדה מטעם ועד הלשון העברית, ובשעה שדנה הוועדה למונחי הגיאוגרפיה בירושלים במונחי תורת האקלים, השתתפה באחדות מישיבותיה.

11) הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה (חיפה)

החברים מטעם האקדמיה: האדונים בוללא, ברנזון (סגן י"ר), איתן.

החברים מטעם הטכניון: האדונים ש' אירמאי, י' ברזיר, י' דורי (י"ר), ק' שטרק.

חבר מבין אנשי הטכניקה: הא' מ' גלברט.

חבר מטעם צה"ל: הא' א' להב.

חבר מטעם אגודת האינג'נרים והארכיטקטים: הא' ב' פלדשטיין.

המוכיר: הא' א' אסטרך.

היו 3 ישיבות. נמסרו דינים וחשבונות על עבודת הוועדות המקצועיות, נדונה תכנית עבודתן להבא והוחלט על הקמת ועדות מונחים חדשות ועל הכנת הומר לדיון במקצועות נוספים. נתמנתה ועדה מצומצמת, שתבדוק רשימות מונחים מוכנות לפני הגשתן לאישור האקדמיה ותיישב חילוקי-דעות בין ועדות מקצועיות.

הוועדות המקצועיות מטעם הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה:

12) הוועדה למונחי היםאות (חיפה)

החברים מטעם האקדמיה: האדונים ברנזון, איתן.

מומחים למקצוע: האדונים י' גרינשפון, זאב היס, ש' כהן, א' פיינגולד, ח' שונמן.

המוכיר: הא' א' אסטרך.

היו 8 ישיבות. נערכה הקריאה האחרונה של הפרקים א—ה' (מונחים כלליים, גוף האנייה

ואבוריו) מן המילון, שהוכן בידי הא' י' הלפרן.

13) הוועדה למונחי הנדסת הקרקע (חיפה)

החברים מטעם האקדמיה: האדונים אירמאי, מלצר.

מומחים למקצוע: האדונים י' בר-שלום, צ' גצלר, ג' וייסמן, א' יבניק, מ' פלג (האדונים

א' בילו, י' בנדב, וג' כסיף השתתפו בישיבה אחת).

המוכיר: הא' א' אסטרך.

היו 9 ישיבות. נערכה הקריאה הראשונה של המילון המקצועי, הכולל כ-1000 מונחים.

הצעת המילון הוכנה בידי הא' אירמאי לפי מילון בין-לאומי למונחי מכניקה של הקרקע ולמונחי ביסוס.

14) הוועדה למונחי ביוב והתקנה תברואית (חיפה)

החברים מטעם האקדמיה: האדונים קריב, איתן.

מומחים למקצוע: האדונים י' ברזיר, א' גובר, ח"מ דיסקין, מ' לובנס, א' קרשון.

המוכיר: הא' א' אסטרך.

היו 4 ישיבות. במרחשוון תשי"ח נשלחה רשימת המונחים השנייה בחזור לחברי האקדמיה ולבעלי המקצוע. הוועדה עיינה ברשימה זו ובהערות עליה בקריאה אחרונה. רשימת מונחים שלישית הוכנה לדיון.

15) הוועדה למונחי הידרולוגיה (חיפה)

החבר מטעם האקדמיה: הא' אירמאי.

מומחים למקצוע: האדונים ק' אדלשטיין, י' ברזיר, ס' דייוויס, ח"מ דיסקין, נ' כהן, א' פרושנסקי.

יועץ לענייני לשון מטעם הטכניון: הא' א' פרסמן.

המזכיר: הא' א' אסטרך.

היו 7 ישיבות. הוועדה עיינה בקריאה ראשונה ברשימה ב' של מונחי הידרולוגיה והידרודינמיקה ובהצעות שינוי לרשימה א' (שנתפרסמה ב"לשוננו" כרך י"ז). בסיוון תשי"ח נשלחו הצעותיה בחזור לחברי האקדמיה ולבעלי-המקצוע.

16) הוועדה למונחי הידרולוגיה והנדסת גהרות (חיפה)

החבר מטעם האקדמיה: הא' אירמאי.

מומחים למקצוע: האדונים ק' אדלשטיין, י' ברזיר, ס' דייוויס, ד' ניר, א' פרושנסקי.

יועץ לענייני לשון מטעם הטכניון: הא' א' פרסמן.

המזכיר: הא' א' אסטרך.

הוועדה המשיכה ב-2 ישיבות בקריאה הראשונה של תרגום המילון הבינלאומי להשקאה וניקוז (ע' וזכרונות האקדמיה, ג-ד, עמ' 113). בדון הפרק: מייתהום. עם צאתו של הא' אירמאי לחוץ-לארץ נפסקו הישיבות למשך שנה בערך.

17) הוועדה למונחי סכרים (חיפה)

החבר מטעם האקדמיה: הא' אירמאי.

מומחים למקצוע: האדונים ק' אדלשטיין, י' ברזיר, א' פרושנסקי (בישיבה אחת נכחו האדונים ס' דייוויס, ח"מ דיסקין, נ' כהן).

יועץ לענייני לשון מטעם הטכניון: הא' א' פרסמן.

המזכיר: הא' א' אסטרך.

היו 4 ישיבות, ובהן גברה הוועדה את הכנת הצעותיה לתרגום המילון המקצועי הבינלאומי, הכולל כ-1500 מונחים. נערך חזר של מונחי היסוד, והוא עמד להישלח בסוף השנה לחברי האקדמיה ולבעלי-המקצוע.

18) הוועדה למונחי הרתכות (חיפה)

החברים מטעם האקדמיה: האדונים בן-נון, איתן.

מומחים למקצוע: האדונים מ' בדמן, ה' גרינגל, י' זקס.

המזכיר: הא' א' אסטרך.

בתמוז תשי"ח נשלחה הצעת המילון המקצועי בחזור לחברי האקדמיה ולבעלי-המקצוע. אחרי כן דנה הוועדה בישיבה אחת בהערות, שנתקבלו על הצעותיה, והכינה את המילון כולו למשלוח הרדעתי-סיכום לחברי האקדמיה.

19) הוועדה למונחי תורת המדידה (חיפה)

החברים מטעם האקדמיה: האדונים בן-נון, מלצר.

מומחים למקצוע: האדונים י' ברץ, א' הלפרן, ד' יצחקי, מ' קאט, י' רול.

המזכיר: הא' א' אסטרך.

היו 5 ישיבות, ובאותה מהן נכחו גם האדונים אירמאי ואיתן. הצעת המילון המקצועי, שהוכנה בידי הוועדה בקריאה א' בשנת תשי"ז, נשלחה במרחשוון תשי"ח בחזור אל חברי האקדמיה ובעלי המקצוע. אחר כך חזרה הוועדה ודנה במילון ובהערות עליו וגמרה את

הקריאה האחרונה. המזכירות עמדה לערוך את המילון לאישור הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה ולמשלוח הודעת סיכום לחברי האקדמיה לקראת האישור במליאה.

(20 הוועדה למונחי תורת החוזק (חיפה)

הרכב הוועדה עדיין לא נקבע.

המזכיר: הא' א' אסטרחן.

בכסליו תשי"ח נשלחה לבעלי-המקצוע הצעת מילון מקצועי, שהוכנה בידי ס' רוזנהויפט על יסוד חיבורו הראשון של הא' מ' ריינר. נתקבלו הערות והצעות תיקון רבות, והוועדה המרכזית למונחי הטכניקה עמדה להרכיב את הוועדה לשם דיון במילון ובהערות עליו.

ועדות מטעם מוסדות אחרים, שהאקדמיה משתתפת בהן:

(21 עבודת המינוח בצבא ההגנה לישראל:

פעלו ועדות מונחים:

בחיל ההנדסה: מונחי הגנה סבילה (כיבוי), גישור, מיקוש, חבלה; בחיל הרגלים; במטה הכללי: מונחי תורת הלחימה, מונחי שלישות ואפסנאות; בחיל התותחנים: מונחי מתן אש; בחיל הרפואה. החל בהכנת חומר לדיון במונחי הגנה במלחמה אטומית. אחרי צאת הקובץ הארעי של מונחי הצבא (עיין זיכרונות האקדמיה ג-ד, עמ' 114) מתפרסמים מונחים נוספים בקבצים קטנים ("אגרונים"), וכך נתפרסמו מונחי חיל הרפואה, מונחי מתן אש (בלטיסטיקה), מונחי חבלה. נקבעו סדרי העבודה וחלוקתה בין מדור המינוח במטכ"ל ובין מזכירות האקדמיה.

(22 הוועדה למונחי רדיו ואלקטרוניקה (תל-אביב)

החבר מטעם האקדמיה: הא' איתן.

מומחים למקצוע: האדונים ש' גוטצייט (משרד המשטרה, יו"ר), י' בורלא (צה"ל; מומן לשיבות), ד' דגני (משרד הביטחון; במחצית הראשונה של השנה), ג' זינגר (משרד התחבורה, השירות המטאורולוגי), ג' לביאון (משרד הדואר, שירותי הטלפון), ש' סמיילר (משרד הדואר, שירותי הרדיו), א' רון (משרד הדואר; מזכיר הוועדה), י' שורץ (משרד הביטחון; במחצית השנייה של השנה).

היו 22 ישיבות, ובהן נמשך הדיון במילון המקצועי על יסוד הצעות מונחים של הא' רון. עד סוף השנה נקבעו כ-800 מונחים; המילון כולו יגיע ל-1200 מונחים בערך.

(23 הוועדה למונחי פריז העבודה (תל-אביב)

החבר מטעם האקדמיה: הא' איתן.

מומחים למקצוע: האדונים י' אקשטיין, צ' ישיב, י' לאור, י' מארק, י' סנגליה.

המזכיר: הא' ע' קורעל.

הוועדה התכנסה 12 פעמים וחזרה ועיינה במילון המקצועי, שנשלח בחוזר בשנת תשי"ז (ע' זיכרונות האקדמיה ג-ד, עמ' 114), ובהערות מקבלי החומר. המילון יתפרסם על-ידי המכון לפירוש העבודה והייצור בתורת הוראת-שעה ויהיה טעון בדיקה ואישור על-ידי האקדמיה.

(24 הוועדה למונחי זואולוגיה (תל-אביב)

הוועדה הוקמה ע"י החברה הזואולוגית, וחבריה היו בשנה זו הגב' ד' אילון-סרני והאדונים ע' אביבי, ע' איתן (מטעם האקדמיה), א' ברש, מ' דור, א' זהבי, ח' מירום ז"ל, ה' מנדלסון, י' פלמוני.

היו 8 ישיבות, ובהן נדונו שמות היונקים העופות של ארץ-ישראל.

ב. הדקדוק והמילון ההיסטורי

הוועד

חברי הוועד היו לפי החלטת המליאה מיום כ' בסיוון תשס"ז האדונים בן-חיים (י"ר),
בנעט, ברגרין, קוטשר, שירמן. ישיבה כ"ה של המליאה חזרה ובחרה את האדונים הנ"ל
לוועד הדקדוק. המזכיר: הא' מדן.

הוועדות

(1) ועדת התעתיק

חברי הוועדה — האדונים בן-חיים, ברגרין, בנעט, טורסיני, יבין, פולוצקי.
המזכיר: הא' מדן.

בישיבותיה המשיכה הוועדה את דיונה בכתיבתם של מספר מונחים שאולים מלועזית,
לפי בקשת הוועדה למונחי הגיאוגרפיה, ודנה בהצעות להעתקת התנועות האירופיות בתעתיק
העברי.

(2) הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות

חברי הוועדה: האדונים בן-חיים (י"ר), בנעט, ברגרין, טורסיני, כהן, מירסקי,
פולוצקי, פורת, פריץ.
המזכיר: הא' מדן.

הוועדה המשיכה בדיוניה בצורת השם והכניסה הצעה לכללי הפתח.

(3) מועצת מערכת המילון ההיסטורי

חברי המועצה: האדונים אורבך, בן-חיים, בנעט, הלקין, טורסיני (י"ר), ינון, מלמד,
סדן, פולוצקי, שירמן.
המזכיר: הא' מדן.

בישיבת המועצה ביום כ"ז בכסליו תשי"ח נמסר דו"ח על עבודות ההכנה בתחום לשון
המקרא ונדונה בעית מגמתו הכללית של המילון, ובייחוד השאלה, אם יהיה מילון המקרא
חטיבת לעצמו או לאו. הוחל בדיון על ארגון העבודה בתחום לשון חז"ל ע"י האדונים
בן-חיים וקוטשר.

בישיבת המועצה ביום כ"ה בסיוון תשי"ח מסר הא' בן-חיים ידיעות על דרכי העבודה
במעלי מילונים מדעיים בארצות אירופה והציע את תכניתו לארגון מלאכת ההכנה של
המילון ההיסטורי (הסקירה והתכנית מתפרסמות ב"לשוננו" כרך כג, חוב' א—ב). נתבררו
ההבדלים שבדרכי העבודה במילון המקרא לבין דרכי העבודה בשאר שכבות הלשון, וכן בין
אופן הבאת הערך המקראי ומשמעותיו במילון המקראי לבין אופן הבאתם במילון הכללי.
חוסכם כי חכנת רשימות המקורות קודמת לכל עבודה אחרת.

מתוך דיוני הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות

הצורות ערב, ערבים; ערבות¹

(בישיבות הוועדה בט"ו באייר ובכ"א בסיוון תש"ז, כ' באדר א' תשי"ז וכ"ד בטבת תשי"ח).
הא' ברגרין מעיר, שנמצא בתשובות הגאונים: עראבך עראבא צריי. הספרדים קוראים ערב. בפי האשכנזים, המטעמים מלעיל, התנועה של הרי"ש מוטשטשת. לוי מנקד ערב, ערבות; מניקודו ערב אין ראה, שכן התנועה לא מוטעמת והיא מוטשטשת, אבל ערבות מראה, שהמסורת היא בקמץ. טנדלאו, Sprichwörter und Redensarten, מביא ביידיש-גרמנית ערבות (Aröwes).

הא' מדין מזכיר את דברי ר"י הלוי: ואתה הוא ערבי.

הא' בן-חיים מציין שנהגים לומר היום ערבות.

הא' ברגרין: בירושלמי דפוס ונציה מצאנו: עריב. יהודי שווייץ מבטאים erufes, erufim — כלומר ערבות, ערבים. התרגום: ערבותא. סטנדרט יידיש: ערבות. ליטאים והונגרים אומרים ערבות. רש"י פין מנקד ערבות. כל אלה מעידים על צורה קדומה ערבות. שד"ל כותב באיגרותיו: ערב.

במילונו של שולביש: ערבות. במילונו של דלמן: ערבות.

לפי כל זה אני מציע: ערב, ערבים, ערבות; אלא שאין לפסול את "ערבין זה לזה".

הא' בן-חיים: אם כן: ערבי, ערביהם.

הא' כהן: ערב, ערבים.

הוחלט לברר מהי מסורתם של בני המזרח בזה.

לאחר בירור ע"י חליפת מכתבים עם תלמידי חכמים מן העדה הספרדית, החלבית, הבבלית, הפרסית והתימנית ומבין עולי איטליה הוחלט, כי צורת השם ביחיד היא ערב, ובריבוי ערבים².

לצורת השם המופשט מעיר הא' ברגרין: נראה שהצורה המקורית הייתה ערבות, וממנה נסתעפו מצד אחד ערבות ומצד שני ערבות, ערבות. לדעתי כשרות כל הצורות המוצעות חוץ מן ערבות.

הא' כהן מציע ששם-העצם המופשט ייקבע ערבות וגם ערבות (ולא ערבות). מלשון מתיקות ייאמר ערבות.

הא' בן-חיים: הצורה ערבות כשרה, ואין צורך בערבות.

הוועדה החליטה: ערבות, ערבות.

הא' מדין: הוועדה הכשירה שתי צורות: ערבות, ערבות. איזו משתיהן נדפיס ברשימת מונחי המשפט?

הא' טורסיני: הואיל וקיים בשימוש, ערבי, ערבים (שם בני ערב) — אין לגזור כאן צורת ערבים, ומוטב ערב ערבים.

הא' מדין: בעניין זה כבר נפסקה הלכה: ערב, ערבים.

הא' טורסיני: אם כן, נניח שאלה זו לפי שעה, ונדון רק בעניין השם המופשט. יש בו שני דברים: א) הדבר הניתן, כלומר העירבון; ב) המעמד החוקי, ואת זה מוטב לשקול ע"ד ילדות, מלכות, סמכות, ולפי זה ערבות.

1. החלטה בעניין ערבות נתקבלה בישיבה כ"ה של המליאה, לעיל עמ' 39.

2. השאלה נתבררה במאמרו המיוחד של הא' ברגרין ב"לשונונו לעם" ע"ג, תשרי-מרחשוון תשי"ז, עמ' 10-19.

הא' ברגרין מודה, שקשה לגזור עֲרָבִים בגלל עֲרָבִים (בני עֲרָב) הרגיל בדיבור. הוסכם להעדיף את הצורה עֲרָבֹת.

כתיב השמות המורכבים ממלת־יחס ושם¹

(בישיבת הוועדה המיוחדת להכרעה בשאלות הדקדוק בכ"ד בתמוז תשי"ז)

הא' רבין: הוועדה קובעת, כי שמות המורכבים ממלת־יחס ושם, כגון „בין־לאומי“, „על־מפלגתי“, נכתבות בשתי תיבות ומקף ביניהן. אולם המקף לפי שימושו הרי הוא מקשר בין צורנים הפשיים, ואם אנו יוצרים בעברית תחיליות, עלינו לכתבן בתיבה אחת עם המלה העיקרית. כאן אין צורך הפשי, בעל קיום כשלעצמו. „על־מפלגתי“ אין פירושו „על + מפלגתי“. הגב' גרבל: מצאנו תחיליות גם בסורית וגם במלים ערביות שבטורקית. הא' טור־סיני: הפיסוק שלנו שונה מן הפיסוק המקראי, ואין לראות את המקף שלנו כמו את המקף המקראי. הוחלט לכתוב בשתי תיבות מוקפות.

התחילית praе-pre- — קָדָם¹

(בישיבת הוועדה בכ"ג בכסלו תשט"ז)

בדיון על התחילית העברית, המקבילה לתחילית pre- במלים כגון prevocational, prehistoric, premilitary, הראה הא' בן־חיים, שמתר ליצור בעברית מלים עם תחיליות, כגון תת־קרקעי, בין־לאומי, כשם שמתר לומר תל־אביבי. גם מלות־יחס תת, בין־ וכדומה הן בעיקרן שמות.

המלים שחדרו כתחיליות לתוך לשוננו — מוסיף הא' בן־חיים — הן מלות קצרות בנות שני עיצורים ותנועה אחת: עֵל, תֵת, חֵד, חוץ, בֵין.

ולענין pre-: „טרם“ — יפה רק למשמעות הזמן ולא למשמעות המקום. ואילו „קדם“ יפה גם לזמן וגם למקום, כמו pre- הלועזי (prae- בלאטינית). כדי שלא תהיה התחילית „קדם“ ארוכה (ומוטעמת מלעיל), הוא מציע את הצורם קָדָם, וניגודו post- — אַחֲרֵי, שאף הוא יפה גם לזמן וגם למקום. הצורה קָדָם מותרת מצד תורת־הצורות, כמו שיש חֲדָר־ (מן חֲדָר), קָרָב־ (מן קָרָב, בשירת הספרדים).

לפי זה קָדָם־צבאי, קָדָם־היסטורי, קָדָם־מקצועי.

התחילית קָדָם־ כבר הוכנסה פעמים רבות לשימוש במונחי האנטומיה. ההצעה נתקבלה פה אחד.

שם־המספר המונה בלשון נקבה ובכינויים¹

(בישיבות הוועדה בד' באדר ובכ"א בסיון תשט"ז)

לפי הצעת הא' בן־חיים כשרות הצורות: שֶׁלֶשֶׁתָּן, אַרְבַּעָתָן, חֲמִשָּׁתָן (לנקבות), אלא שאין לנהוג בנקבה בצורת הנסמך ללא כינויים, „שלושת, ארבעת“ (הבנות) וכיו"ב, אע"פ שדרך זו ידועה מן המקורות.

הא' כהן מציע לפסול את צורות הנטייה שֶׁלֶשֶׁתָּן, שֶׁלֶשֶׁתָּכֶן, חֲמִשָּׁתָן, בלשון נקבה, שכן אין להן ראייה מן המקרא; ולפי ההיגיון צ"ל שְׁלוֹשָׁן, שְׁלוֹשָׁכֶן, חֲמִשָּׁן.

1. ההחלטה בעניין זה מתפרסמת בראש הספר, עמ' 12.

הא' ברגרין: בלשון הכמים יש שלושתן, ארבעתן, חמשתן, ששתן, ואין שם שלושן, ארבען, חמשן.

הוחלט: הצורה הכשרה היא שלושתן, חמשתן.

שם-הפעולה מבניין פולל¹

בישיבתה בכ"ה במרחשוון תשט"ז החליטה הוועדה, כי שם-הפעולה ממשקל פולל יהיה ע"ד פילול בחיקך גדול ובאות רפה: סיבוב, איתות, כינון.

אין הצורה פונגות וכד' יפה להבעת שם-הפעולה אלא רק להבעת מצב ותכונה. אין גם הצורה המוצעת כונגה, סובבה מתקבלת על דעת הוועדה.

בדיון נוסף על משקלם של סיבוב, כינון וכד' מבניין פולל בכ"ג בכסליו תשט"ז ציין הא' פורת, שאין הבדל עקרוני בין פולל-פולל, ובשניהם כשר שם הפעולה ע"מ פולל, ואין צורך לחדש משקל שאיננו.

הא' ברגרין: אני חוזר ומעיר, שיש רוממות מלבד במובן תכונה גם במובן פעולה: כוונתנו בתפילה אינה כי אם כלות הנפש אל ה' וכניעתה לפניו עם רוממותה לבוראה ושבהח והודאתה לשמו (אבן תבון, תרגום חובת הלבבות, בן-יהודה כרך י"ג, 6506); הביאו אותו ברוממות... כמו שהוא להביא המאכל ברוממות הידים (אברבנאל, ב"י שם). ואני מוסיף את הצורה עופפות, ומבקש לעיין במילון ב"י כרך ט, 4386: עניין העופפות ועניין הכיסוי; החי לא ינשא על הדיבור והעופפות, ואפילו בעופפות העופות אמר: על פני רקיע השמים.

כשם ששמות הפעולה דיבור, כיסוי, סיפור משמשים גם לפעולה וגם למצב ותוצאה, כך ישמש גם משקל פונגות לשני הדברים, ואין להרחיק את בני דורנו בידיים מתוכן המשקלים הישנים, אלא להפך, לקרבם אל העבר. וכדאי לשים לב למאמריו של בנדודי ב"לשוננו לעם", קונטרס נ"א-נ"ב.

הא' מדן ציין, שהידורו של משקל אינו נחוץ כאן. רק בשרשים, שעין הפועל בהם בכ"פ, יישמע למעשה הבדל בין המשקל פילול הדגוש ובין פילול הרפה. בכל השרשים מסוג זה אין לנו אלא שורש אחד ויחיד, סבב, שבו קיים גם בניין פולל וגם פלל (סובב-סבב). ואף כאן הפועל סבב במשמ' גרם סיבה אינו מצוי בשימוש החי, ואין חשש שיתערבבו שמות הפעולה משני הפעלים. "סבוב" בדגש יהיה ברור והדמיוני כשם הפעולה מן סובב.

לשאלה אם מותר משקל פילול בדגש גם בשורשי ע"ו העיר הא' פורת, שאין משקל פועל קשור בבניין פעל דווקא, ומותר אפוא לגזור קמוס אף אם אין צורת קמוס. כשם שמותר פעול מן קל ומן הפעיל, כך הוא מותר מן פולל.

בהצבעה הוחלט פה אחד, שגם משורשי ע"ו קיים משקל פילול (לא הוצבע בזה, אם דגוש וחסר או רפה ומלא).

בהצבעה, אם צורה זו בדגשות או ברפיות, הוחלט בדיון נוסף זה ברוב של 4 נגד 1, שמשקל פילול יהיה רק דגוש (פילוי). וכך הובא בהצעה לישיבה כ' של המליאה (ויכרונות האקדמית כרך ג-ד, עמ' 108).

בישיבת הוועדה המיוחדת להכרעה בשאלות בדקדוק בכ"ד בתמוז תשי"ז אמר הא' טור-סיני: הצורה סיבוב ישנה בלשון בכוח. אם יש ניהוח, ייתכן גם ניהוח.

1. ההחלטה בעניין זה מתפרסמת בראש הספר, עמ' 12.

הא' כהן: יש להבדיל בין השמות הנגזרים משרשי ע"ו, ואלה יבואו בחירק גדול, ובין הנגזרים מן הכפולים ואלה יבואו בחירק קטן ובדגש חזק.
הא' רבין והגב' גרבל מצטרפים לדעת הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות (רק בדגש: סבוב).

הא' לייבל מצטרף לדעת הא' טור-סיני.

הא' טור-סיני: לא חשוב כאן, מהו השרש, הרי מצאנו "מעלי שמשא" בלמ"ד רפה, אע"פ שזה נגזר מן הכפולים, "עלל". הרי שפועלת אנאלוגיה, והכפולים מידמים לע"ו.
הא' מירסקי: הצורה סיבוב בבי"ת רפה עשויה לשבש את הקהל בעניין השרשים. דיינו במה ששינתה הלשון עצמה מחמת אנאלוגיה. מה שאנו קובעים, צריך שיהיה לפי הקו של תורת הצורות.

בהמשך הדיון בכ"ד בטבת תשי"ח אמר הא' טור-סיני: בפעלים מן הכפולים הבאים בדיגוש ע"ד סבב, הלל יש לקיים שה"פ דגוש סבוב, וליל. בפעלים שנבנו בתנועה ארוכה ע"ד סובב ומנע"ו כוּן, חוּלל, קוּמם יש לקיים תנועה ארוכה גם בשה"פ. הכנסת הדגש באלו ממוגת את סבב עם סובב, מרוששת את אפשרויותיה של הלשון ומוסיפה דגש, שאין לו יסוד במבנה הלשון.

הא' מרן: לעניין מיווג וטשטוש אין חשש מרובה: למעשה יש רק זוג פעלים אחד שיתמוג בשה"פ: סבב — סובב. באחרים, כגון חלל — חולל אין הדגש נהגה בפי רוב מדברי עברית, והטשטוש יבוא ממילא, גם אם נבדיל בין דגוש לרפה. אך בזוג סובב — סבב אין סכנה מטשטוש זה, הואיל והפועל סבב הדגוש אינו משמש בדיבור התי.

הא' ברגרין: מגיין משקל "פיעול" בחירק גדול וברפיון עה"פ?

הא' טור-סיני: יש משקל פיעול: פידוד, ניהוז, ניצוץ. אף הוא עיקרו פיעול.

הא' ברגרין: אם כן יבוא סיבוב בחולם.

הא' טור-סיני: כל שה"פ באים בשורק.

בהצבעה החולט (ברוב של 4 נגד 3 ובהימנעות אחד) לקבוע סיבוב (בית רפה).

בזה אושר הנהוג שבמילוני ועה"ל והאקדמיה עד עתה.

השמות שבצורת זוגי או רבים¹

בישיבות הוועדה בכ"א בסיוון תשט"ו וכ' באדר א' תשי"ז).

הא' ברגרין: כמו שנמצא בשם רכב, שהוא *singulare tantum*, שני רכב, עשרה רכב, כך יש בשם מאזנים, שהוא *plurale tantum*, בלשון חכמים מאזניים מעויין, וכן תבלין אחד ולפיכך מן הראוי לומר "מלקחיים אחד, שני מלקחיים; מספרים אחד — שני מספרים; מכנסיים אחד — שני מכנסיים". "זוג מכנסיים" הוא תרגום מידיש.

הא' מרן: כיצד נאמר לפי זה: "מכנסיים ארוכים אחד" או "מכנסיים ארוך אחד"?

הא' בן-חיים: מצאנו "שני פנים יש, האחד... השני...". כלומר "פנים אחד", "פנים שני", ורק אח"כ התחילו לומר "פן" (שבאמת נגזר ממלה אחרת, ערבית, ולא מן "פנים"). מה דינו של התואר כאן — לא בצאנו.

הא' מרן: אמנם מצאנו "הריחיים התחתונה, הריחיים העליונה", אבל אין כאן "ריחיים" שלמה, אלא "אבן הריחיים העליונה", כל"ה חלק של המושג "ריחיים", מה שאין כן במכנסיים" וכדומה, שאין אנו מדברים על חצי, אלא על יחידה שלמה.

1. ההחלטה בעניין זה מתפרסמת בראש הספר, עמ' 12.

הא' בן-חיים: אפשר לעקוף ולומר „זוג משקפיים. זוג מספריים“, אך אין לפסול „משקפיים אחד“. אבל צריך לומר „מכנסיים ארוכים אחד“, ולא „ארוך“. ולפי זה גם „חליפין אחד“, „שלושה חליפין“ וכדומה בלשון המשפט.

הא' ברגרין: אין לומר „זוג מכנסיים“; יש לומר „מכנסיים אחד“, ועם תואר: „מכנסיים ארוכים אחד“, והוא לשון קצרה במקום „ערך מכנסיים (ארוכים) אחד“.

הא' בן-חיים: נכון לומר „מכנסיים אחד“, אבל אין לפסול „זוג מכנסיים“, אעפ"ש שזה שימוש זר. הוא נפוץ וגם מצוי בספרות.

הא' ברגרין: מקבל את דברי הא' בן-חיים.

הא' כהן: „זוג מכנסיים“ וכדומה הוא מוצא מצוין מן הקשיים התחביריים, ויש לומר דווקא „זוג מכנסיים (ארוכים)“. והוא הדין „מעשה חליפין אחד“ או „עסקת חליפין אחת“. אסור לומר „מכנסיים אחד“, „חליפין אחד“.

הא' פרץ מצטרף לדעת הא' כהן.

בהצבעה ניתנו 3 קולות להצעת הא' בן-חיים וברגרין, ו-3 קולות להצעת

הא' כהן ופרץ. השאלה הובאה לפני ישיבה כ' של המליאה (זיכרונות

האקדמיה, כרך ג—ד, עמ' 108—109).

בישיבת הוועדה המיוחדת להכרעה בשאלות הדקדוק בכ"ד בתמוז תשי"ז אמר הא' בן-חיים: יש טוענים, כי המלה „זוג“ לגבי משקפיים או מכנסיים מקורה בלועזית, ולכן הציעו „מכנסיים אחד“, „מספריים אחד“, „שני מכנסיים“ וכדו'. אחרים סבורים, שמן ההכרח להוסיף כאן את המלה „זוג“.

הא' כהן: אי אפשר לומר „מכנסיים אחד“, הצורה הכשרה היא „זוג מכנסיים“.

הא' טור-סיני: „זוג“ בכגון אלה הפך להיות עברי, והוא כשר לשימוש. בלשון רבים

אפשר לומר „שלושה מכנסיים וכדו'“.

הא' בן-חיים: השאלה היא לא רק לגבי זוגיים, אלא גם לגבי מלים כגון „חמין“, „חליפין“, ומצאנו במקורות „פנים אחד“.

הא' טור-סיני: יש להתרחק משימוש כגון זה, וצריך לומר „מעשה חליפין אחד“.

הא' מדן: מצויה כיום בשימוש המלה „מודיעין“, כאילו היא שם-עצם בלשון יחיד.

ואפילו בסמיכות, כגון „מודיעין הכנסת“ במקום „לשכת מודיעין של הכנסת“.

הא' טור-סיני: יש מלה שנראית כריבוי, ויש שנראית כיחיד, אעפ"ש שצורתה צורת

ריבוי. כל אלה הנדונות כאן נראות כריבוי.

הא' בן-חיים: יש מלים רבות מסוג זה: גישואין, קידושין, גירושין, אירואין, פיטורין.

הא' טור-סיני: שמה נאמר „חליפין אחדין“.

הא' לייבל: וכן „מספריים אחדין“.

הא' בן-חיים: לצורת לשון הרבים מצאנו „שני יוסף בן שמעון“, ולכן אפשר לומר

„שני חליפין“, „שני גישואין“.

בהצבעה נדחתה ברוב דעות הצורה „מכנסיים אחד“.

בהמשך הדין בכ"ד בטבת תשי"ח הוחלט, כי מותר לומר „שלושה מכנסיים“ וגם „שלושה

זוגות מכנסיים“, וכן בכל מקום שהעצם נראה כזוגי.

הא' ברגרין: יש במקורות „מאונים מעויין“, „ריחיים טמאה“.

הא' טור-סיני: כאן לא מורגש הזוגי שבעצם.

לגבי השמות שצורתם צורת ריבוי הוחלט, כי בשמות כגון „חליפין“ יש לומר

„עסק חליפין אחד“ או „מעשה חליפין אחד“.

ג. הפרסומים

הוועד

(א) הרכב הוועד:

חברי הוועד היו לפי החלטות המליאה מיום ה' באדר תשט"ו ומיום כ' בסיוון תשט"ז האדונים בן-חיים, הוז, הלקין, פולוצקי (יו"ר), ריבלין. בישיבה כ"ה של המליאה ביום ט"ז בסיוון תשי"ח נבחר ועד, שהבריו היו האדונים בן-חיים, הוז, סדן, פולוצקי (יו"ר), ריבלין, המזכיר: הא' מדן.

(ב) ישיבות הוועד:

בישיבה ז' של הוועד ביום ג' באב תשי"ח נדונו ענייני הפרסומים שבהדפסה ובעית כיוונם הכללי של כתבי העת "לשוננו" ו"לשוננו לעם" לאור הרצאתו של הא' סדן בישיבה כ"ה של המליאה.

הפרסומים

בשנת תשי"ח יצאו:

"לשוננו", כתב עת לחקר הלשוון העברית והתחומים הסמוכים לה, כרך עשרים ושניים, הוברות א-ד; העורך: זאב בן-חיים; מזכיר המערכת: מאיר מדן.
"לשוננו לעם", קונטרסים עממיים לענייני לשון-בעריכת ע' איתן ומ' מדן, מחזור ט, קונטרסים א-י (פג-צב); מהם קונטרסים מיוחדים: "גלגולי משמעות" מאת מ' אלטבאואר, "לשון ספר וסופר" (ללשוונתיו של ש"י עגנון וסביביהם) מאת ד' סדן.

סודרו בדפוס:

זיכרונות האקדמיה ג-ד (תשט"ז-תשי"ז)

נמסר לדפוס:

"העברית שבפי יהודי תימן" מאת שלמה מורג.